

Kommentaar:

Astrid Ojasoon, Eesti Sotsiaaltöö Assotsiooni tegevjuht

On väga positiivne, et perekonnaseadust tänapäevastatakse ja paljud praegu kehtiva seaduse kitsaskohad on eelnõus lahendatud. Uus perekonnaseaduse eelnõu täpsustab ja kaasajastab perekonna varalisi suhteid ning püüab reguleerida ja paremini kaitsta laste ja eestkostetavate huve.

Perekonnaseaduse eelnõu puudutab tuhandete inimeste igapäevast elu. Seaduseandja on teinud perekonnasuhetes põhimõttelise muudatuse: Eestis minnakse üle siiani kehtinud abikaasade ühisvara süsteemilt lahusvara süsteemile. Kui perekonnaseaduse eelnõu vaadelda tugeva traditsioonilise perekonna seisukohalt, siis võib eelnõus täheldada teatud aspekte, mis võivad pikemas perspektiivis tekitada ettenägematuid olukordi. Seaduse tegelikke mõjusid saab hinnata alles aastate pärast.

Perekonnaseaduse tänapäevastamisel tuleks tingimata arvestada Eestis välja kujunenud peremudeleid, traditsioone, senist kohtupraktikat. Ei tohiks jätta tähelepanuta asjaolu, et väga levinud on vabaabielus elavad perekonnad, kus on ka lapsed, kelle jaoks on perekond tema isa ja ema, õed-vennad ja vanavanemad. *Eestis on vähemalt 100 000 pigem nooremaelist inimest, kes elavad vaba kooselu ja kelle omavahelisi (vara)suhteid perekonnaseadus ei reguleeri.* (Kairi Kasearu, EPL 20.02.2008.). **Vabaabielust sündinud laste huvisid tuleb kaitsta, lähtudes nende perekonnast.** Perekonnaseaduse eelnõu seletuskirjast tulenevalt saab vabaabielu käsitleda võlaõigusseaduse mõistes, mis jätab need lapsed reguleerimisalast välja, ehkki õiguspraktikas on vabaabielu registreeritud abieluga võrdväärse institutsioonina juba ammu tunnustatud. Paljudes riikides on vabaabielu siiski reguleeritud, peamiselt vajadusest tagada sotsiaalne ja materiaalne toimetulek ka pärast kooselu lõppu.

Perekonnaseaduse eelnõus tuleks eristada kolme vararežiimi: varalahusus, varauhisus ja seadusjärgne vararežiim. Eelnõus sätestatud seadusjärgne varasüsteem tähendab seda, et abielu vältel on kumbki abikaasa oma vara omanik ja võib sellega iseseisvalt tehinguid teha, lahutuse korral aga jagatakse abielu kestel omandatud vara väärtus pooleks. Sotsiaaltöö **praktikuna näen kitsaskohana tarbevara jagamise ja ühise eluaseme kasutusõiguse määramist lahuselu korral ning seadusjärgse vararežiimi korral tasaarvestusnõude tunnustamisega seonduvat.** Eelnõu kohaselt on abikaasal õigus nõuda vara juurdekasvu tasaarvestust ja hüvitist. Nõudes määratakse kindlaks kogu-, põhi- ja soetisvara ning vähemvaraka abikaasa hüvitise suurus, vajadusel tasaarvestamisnõude täitmise viis. Kui ühisvara jagamise nõue on kehtiva õiguse kohaselt lisaks abikaasadele ka ühe abikaasa võlausaldajal ja pankrotihalduril, siis tasaarvestusnõue kuulub üksnes abikaasadele. Eelnõu soosib abielu jooksul soetatud vara jagamist raha maksmise teel, kuid kokkuleppel võidakse ka asju jagada. Siit küsimus: **kuidas tehakse praktikas kindlaks soetisvara suurus ja kuidas tagatakse nõude täitmine? Ainuüksi nõrgema poole vara asendamine nõudeõigusega ei kaitse nõrgemat poolt.** Toon paralleelina praegu kehtiva õiguse nõuda elatisraha. Kuigi lapsi kasvataval abikaasal on õigus nõuda elatisraha ja üldjuhul kohus nõude ka rahuldab, praktikas elatisraha nõuet sageli ei täideta ja riik ei suuda tagada selle seaduse täitmist. Sama olukord võib tekkida ka eluaseme ja vara jagamisel. Kui näiteks hüvitise suurus ei võimalda uue eluaseme soetamist või hüvitise nõudmise korral on vaja müüa eluase selleks, et täita teise poole nõue, siis võib tekkida olukord, kus mõlemad pooled jäävad tegelikult eluasemeta. Selline olukord toob kaasa suure koormuse hoolekandele, seda eriti kohalikele omavalitsustele, kes peavad tagama vähekindlustatud inimestele eluaseme.

Perekonna ülalpidamise nõue on eelnõus konkreetne rahaline kohustus, mille võib vajaduse korral ka kohtu teel sisse nõuda. Siit küsimus – **millega tagab seadusandja kohtuotsuse täitmise?**

Uue seaduseelnõu järgi laienevad ka abikaasa võimalused saada teiselt abikaasalt ülalpidamist pärast abielu lahutamist. Erinevalt senisest seadusest, lähtutakse uues perekonnaseaduses ülalpidamise suuruse määramisel ülalpidamist saama õigustatud isiku tavapäraest eluvajadustest.

Ülalpidamist saab lahutatud abikaasa nõuda, kui abivajadus on tekkinud seoses väikelapse hooldamise, kõrge vanuse või halva tervisega. **Eelnõu kohaselt aga abikaasade vara lahutatakse ja kuna varata poolel ei ole ka ülalpidamiskohustust, jääb ülalpidamiskohustus kohaliku omavalitsuse kanda.**

Uus hooldusõiguse kontseptsioon jaguneb nn isiku- ja varahooldusõiguseks. Eestkoste jaguneb eestkosteks alaealiste ja täisealiste üle ning erieestkosteks. Eestkoste puhul on oluliseks positiivseks muudatuseks **järelevalve eestkostja tegevuse üle**. Eelnõu kohaselt annab eestkostjale loa tehingute tegemiseks eestkosteasutuse (kohaliku omavalitsusüksuse) asemel **kohus** ning sellega välistatakse olukord, kus sama omavalitsusüksus on üheaegselt nii eestkostja kui järelevalveorgani ülesannetes.

Kaksipidiseid mõtteid tekitab erieestkoste (ptk 14 § 209) võimalus eestkostja/vanema esindusõigust välistavate tegevuste/tehingute puhul § 180: vanemana/eestkostjana oleks teatud juhtudel võimalus tehinguks n-õ iseendaga. Vajadusel saab osta-müüa-kinkida eestkostetava vara, võtta eestkostetavale kohustusi. Sotsiaaltöötajana näen siin võimalust eestkostetava vara n-õ legaalseks kantimiseks. **Eestkoste lõpuks võib juhtuda, et eestkostetav/laps jääb oma väärtuslikust varast ilma või on koormatud üle jõu käivate kohustustega. Selline lähenemine võib kohtutele kaasa tuua suurema koormuse.**

Üldsõnaline ja ebamäärane on §180 lg 3: eestkostja ei saa eestkostetavat esindades teha eestkostetava arvel kinkeid, kuid *erandina on lubatud kinkeid teha kõlbelise kohustuse või viisakusreeglite järgimiseks*. **Seaduseelnõus ei ole defineeritud, mida pidada kõlbeliseks kohustuseks ja viisakusreegliks ja kui hinnaline võib kink olla.** Kuna ei ole üheselt mõistetav, mida kinke all silmas peetakse, võib juhtuda, et selle sätte varjus tehakse kindlal eesmärgil proportsioonitult suuri kinkeid. Näiteks võib kõlbelise kohustusena või viisakusreeglina tõlgendada kellegi pulmade/kooli lõpetamise vm olulisel puhul kinkida talle oma kinnistu või muid väärtusi. Sellised mitmeti tõlgendamist võimaldavad regulatsioonid ei ole mõistlikud, eriti aga laste/eestkostetavate vara puhul.

Perekonnaseadus peab tugevdama perekonda ja andma perekonnale kindlustunde ning tekitama soovi perekonda luua. Loodetavasti eelnõus ilmnenu täpsustamist ja konkreetsemaks muutmist vajavaid paragrahve täiendatakse spetsialistide poolt, vastasel juhul saavad palju ja hästi tasustatavat tööd juurde juristid, notarid, advokaadid ja kohtutäiturid. Suurenevad kohalike omavalitsuste kohustused ja väheneb perekonnas nõrgema osapoole kindlustunne.